

Grönsta gärde Hembygdsföreningen 2011

Guidad vandring 11 september kl.13 med start vid "Löparmonumentet"

Historik

I kungligt brev från 16 september 1653 med framställning av Djursholms ägare landshövdingen friherre Svante Banér att Lidingö skulle vara särskilt pastorat. I samband med detta donerades mark för kaplanboställe för att komministern skulle få ett boställe. Platsen för denna byggnad var troligen den där nu det gamla röda huset ligger, ursprungligen uppfört på 1600-talet, sägs vara Lidingös äldsta hus. Den gamla komministerbostaden, populärt kallad Grönsta gamla prästgård, även namnet LillGrönsta förekommer, byggdes 1829 och flyttades till nuvarande plats fem år senare. Den nuvarande prästgårdsbyggnaden, ritad av arkitekten P O Hallman och uppfördes 1910.

Grönstakolonin eller "Psalmboken" som det kallas är ett område med tolv "fritidsstugor" vilket från början bestod av små tegar tillhörande Grönsta prästgård. Området ligger 200 m NV prästgården. Grönstakolonin är eventuellt Sveriges första sportstugeområde. Den som kom med initiativet till anläggningen var Stig Milles, som var yngre bror till skulptören Carl. Det aktuella området delades till en början upp i fem tomter och byggdes av ägarna själva. Stig Milles kom att intressera Föreningen Stockholms Koloniträdgårdar där fröken Anna Lindhagen var aktiv. Koloniträdgårdsföreningen arrenderade det ca ett halvt tunnland stora området till ett pris av 30 kr per tomt/år, (i dagens läge motsvarande 4560 kr *, tomterna hyrs i dag ut av kommunen för 18.000 kr/år). Den stuga som Anna Lindhagen byggde hyrs nu av Gustaf Rosenberg som har haft stugan sedan 1989, Gustaf är lidingöbo sedan 1925. Anna Lindhagen som satt i Stockholms stadsfullmäktige var även författare, som tillsammans med bla Ellen Key agerade för hälsa, bildning, skönhet, renlighet och menade att en "sportstuga" inte för långt från stan, dit man kunde cykla var alldeles utmärkt. De flesta som från början bodde i området var bekanta med varandra. Kapten Kruger, grosshandlare Åström, aktuarien Fägersten, fröknarna Cavallin, 1917 byggde familjerna Wijkström, Engblom, Mattsson och Lundkvist sinsemellan besläktade, snickare Löwenhamn byggde ett tvåvåningshus, måne var det, det timrade härbreliknande byggnaden till vänster i början av kolonin byggd 1930. Varför har området då fått namnet "Psalmboken"? Genom området går en bäck från väster, till öster och ner i Grönstaviken och med höjderna på båda sidor har någon sett det som en uppslagen psalmbok.

CH Ankarberg gjorde 1985 en kulturhistorisk sammanställning av Grönstakolonin

Arrendet på Grönsta prästgård hade Karl Einar Sääf och hans hustru Sigrid från 1938. År 1948 övertog Sigrid arrendet som hon hade kvar till 1966. Därefter brukades inte jorden och marken var under många år rent ut sagt vanskött. En bit in från åkerkanten i skogen finns fortfarande ett par gränsstenar – råstenar – bevarade. Dessa råstenar är gjutna, vilket inte är vanligt.

Grönstabacken, tavlan med namnet kom upp 2008 och är en upplysning för lidingöloppslöparna. Från denna punkt och 500 m framåt är den sträcka som alla deltagare springer och går gemensamt.

Den gamla eken en bit från Grönstabacken är den 21 i ordningen stora ekar på Lidingö med en omkrets på 476 cm i brösthöjd. Lagg märke till mängden av mulm i den halverade eken.

Säckatorp, knappt 150 m längre upp på en höjd byggdes av kompisgänget Säcka Långsamt under 2:a världskriget. Gänget var gamla idrottsmän som samlades i stugan för gemensamma

tävlingar och sammankomster. Efter det Lidingö stad köpt stugan hyr nu IFK Lidingö SOK den. Här samlas ett par gånger i veckan medlemmarna för gemensam träning.

En annan byggnad är **Katrineberg** som ligger 200 m väster om Grönstavägen på en udde, stugan kallades även för ”mormors stuga”. Bland hyresgästerna märks författarinnan Elsa Trolle. Hon har bland annat skrivit boken ”Tio år på torpet” där hon med fin naturkänsla skildrar växter, skog och djurliv.

En annan byggnad som tidigare fanns, gränsande till området var **Norrbackainstitutet**, vilket låg där Skyttevägens början. Det var här Årets Lidingöbo 2010 Lars Lofström gick i skola. På en bild från det första Lidingöloppet syns byggnaden i bakgrunden.

Redan 1957 när Ungdomspokalen startade med en serie tävlingar för öns 10-15 år, utnyttjades Grönsta gärde för terränglöpningsmomentet.

Det första stora evenemanget som kom att beröra Grönsta var **Lidingöloppet på skidor** ett elljuslopp i januari 1961 med Sixten Jernberg, Janne Stefansson och Rolf Rämgård som de största namnen. Spåret gick i södra delen av gårdet och vek sedan av mot Bo gård där start och mål var förlagda. Gårdet har även varit start och målplats för flera DM-tävlingar på skidor. Här avgjordes även Gubbpokalens, numera med namnet Motionspokalen, första delmoment längdskidåkning den 30 januari 1966, där jag stod för dragningen av spåret och snitslingen.

IFK Lidingö Skid- och Orienteringsklubb satsade under sekelskiftet 2000, 300.000 kronor på ett **elljusspår på 1500 m** med utgångspunkt från Grönsta gärde. För drift och underhåll står kommunen för.

1985 förvärvade JM Byggnads AB den mark som tillhört Grönsta prästgård. Marken kom sedan att övertas av Lidingö stads Tomt AB, undantag gjordes för området kring själva Grönsta och dess byggnader. Genom detta ägoutbyte blev det också möjligt för staden att därefter lägga igen dikena på åkrarna och samtidigt göra täckdikning, totalt lades det ner 3000 m rör. Nu blev åkrarna mer tillgängliga genom att staden också klipper gräset flera gånger per år.

Efter denna upprustning kom Grönsta gärde att användas för många **fria utomhus-aktiviteter**. Skolklasser har här friluftaktiviteter från maj till en bit in i oktober. Flera former av spontanidrott förekommer, musikfestivaler, orienterarnas stora 25-mannaorientering arrangerades här 1989, USM i varpa ägde rum på gårdet 2010, likaså Motionspokalens varpamoment fann här en ny plats efter det Trimers varpaplan vid Kyrkviken blev begravningsplats. Under vintern finns det en uppspårad skidslinga runt gårdet med minst ett par spår i bredd. Ett uppdrag som IFK Lidingö SOK har åt staden och liksom övriga spår på Lidingö. Här på Grönsta gårdes södra sida kan man hitta den sista snön på Lidingö.

För **Lidingöloppet** har målet legat här från startåret 1965. Under årens lopp har målet varit placerat på minst fem olika platser. Första året sprang löparna längs med den södra delen av gårdet för att gå i mål endast 30 meter före Grönstavägen. Loppet blev med tiden allt större, vilket gjorde att mer yta behövdes efter målgång, den nuvarande placeringen av målet har haft sin nuvarande plats sedan slutet av 1970-talet. För att underlätta transporterna till och från gårdet har Lidingöloppet även bekostat den väg på c:a 350 m som finns från Grönstavägen, förbi målet och åter till Grönstaparkeringen.

Det enda permanenta på gårdet för Lidingöloppet är fundamenten för 18 flaggstänger och några eluttag, allt annat byggs upp under några veckor före loppet och är i princip borta veckan efter loppet.

På initiativ av Karl-Axel "Kacke" Karlberg och med lidingöbon Sven Lundqvist som skulptör restes "**Löparmonumentet**" till det 30:e Lidingöloppet 1994. På sockelns koppartavlor finns loppets huvudsegrare såväl i lagtävlingarna som individuellt. Monumentet bekostades genom insamling och försäljning av en stor plakett till intresserade, vars namn även finns på en koppartavla intill monumentet.

* Prisindex 1910 93,7, 2011 4559.

Lasse/Grönsta gårde Hembygdsf. 2011-09-11